

Bahriddin OLIMOV,
Guliston davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: baxaolim6668@gmail.com

TDPU professori, p.f.d B.Abdullayeva taqrizi asosida

ELECTRONIC METHODOLOGICAL FEATURES OF DEVELOPING LOGICAL COMPETENCES OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS IN THE CREDIT-MODULE SYSTEM

Annotation

In this article, the content of the electronic methodology process of developing the individual work skills of future elementary school teachers in the conditions of the credit module is described, and the level of effectiveness of the results obtained on the basis of the experimental test is determined.

Key words: credit module, individual, skill, electronic methodology, pedagogical competence, talent, innovation, creativity, critical thinking, problem solving.

ЭЛЕКТРОННО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЛОГИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЕ

Аннотация

В данной статье описано содержание электронной методики процесса развития навыков индивидуальной работы будущих учителей начальной школы в условиях кредитного модуля, а также определен уровень эффективности результатов, полученных на основе экспериментальной проверки.

Ключевые слова: кредитный модуль, личность, умение, электронная методика, педагогическая компетентность, талант, новаторство, креативность, критическое мышление, решение проблем.

KREDIT-MODUL TIZIMIDA BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINING MANTIQUIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING ELKTRON METODIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada kredit modul sharoitida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini individual ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning elektron metodika jarayonida mazmuni bayon etgan hamda tajriba sinov asosida olingan natijalarning samaradorlik darajasi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: kredit modul, individual, ko‘nikma, elektron metodika, pedagogik kompetentsiya, iste‘dod, innovatsiya, ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish.

Kirish. Bugungi kunda “O‘zbekiston Respublikasida oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha[14] rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmoni ijrosini ta‘minlash maqsadida 9 ta yo‘nalish belgilangan bo‘lib, asosiy e‘tibor oliy ta‘lim bilan qamrovni kengaytirish, oliy ma‘lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishga qaratilgan. 2019-yilda oliy ta‘lim bilan qamrab olish darajasi 20 foizni tashkil etgan bo‘lsa, 2030-yilga borib 100 foizdan oshishi rejalashtirilgan. Shuningdek, ayni paytda kredit-modul tizimi joriy etilgan OTMlar 50 foiz bo‘lsa. Nodavlat, davlat – xususiy sheriklik asosidagi OTMlar soni kundan kunga ortib bormoqda. Bugungi kunda xorijiy OTMlarda 55-70 foizgacha mustaqil ta‘lim belgilangan. Hozir bizda ta‘limning 40 foizi mustaqil ta‘limga ajratilgan bo‘lsa, konsepsiyasiga ko‘ra bu ko‘rsatkich 60 foizga etkaziladi. Kredit-modul sharoitiga o‘tish – davr talabi. Bu tizimda o‘qituvchilarni talabalar tanlaydi. Tanlov fanlarining soni ko‘paytiriladi, ya‘ni talaba o‘z yo‘nalishi bo‘yicha tanlab o‘rganishi mumkin bo‘lgan fanlar soni ko‘payadi. O‘quv rejadagi fanlarning 50 foizi tanlov fani bo‘lib, o‘quv jarayoniga axborot tizimlari keng joriy qilinadi. Zamonaviy mutaxassisdan kasbiy kompetentlik va noodatiy vaziyatlarda qaror qabul qilish, jamoada ishlash, axborotni mustaqil olish, tahlil qilish, samarali foydalanish o‘zgaruvchan vaziyatlarga moslashuvchanlik talab etiladi. Kredit texnologiyasi murakkab tizim. Uning muvaffaqiyatli ishlashi ko‘plab omillarga, jumladan, o‘quv moddiy ta‘minot, xalqaro standartlarga javob beradigan tayanch darslik, talabalarning mustaqil ishlashini

tashkil etish uchun muayyan shart sharoit (kompyuter sinflari, videozallar, elektron doskalar)ga bog‘liq. O‘qitishning kredit tizimida oliy ta‘lim muassasasi o‘quv jarayonida barcha zarur axborot manbalari: o‘quv-uslubiy qo‘llanma, elektron darslik, tarqatma materiallar, tarmoq ta‘lim resurslariga kira olish imkoniyati mavjudligi juda ham muhim hisoblanadi. Matematika va maxsus fanlarni o‘qitishda ham kredit-modul tizimini joriy etishda yuqoridagi talablar to‘la qondirilishi lozim. Modulli o‘qitish – o‘qitishning istiqbolli tizimlaridan biri bo‘lib hisoblanadi, chunki u ta‘lim oluvchilarning bilim imkoniyatlarini va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish tizimiga eng yaxshi moslashgandir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini kasbga tayyorlash hamda metodik-matematik tayyorgarligini takomillashtirish masalalari bo‘yicha turli davrlarda B.Abdullaeva, R.Adizov, M.Axmedov, Z.Dadanov, M.Zaynitdinova, N.Bikbaeva, R.Mavlonova, K.Olimov, A.Raximov, M.Jumaev, F.Kasimov, E.Yangabayevalar tomonidan tadqiqotlar olib borilgan.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirish masalalari hamdo‘ctlik mamlakatlarida ushbu masala yuzasidan M.Bantova, G.Beltyukova, N.Istomina, L.Nesterenko, A.Polevhikova, A.Pishkalo, O.Tarasova, C.Shvetsovalar hamda xorijiy tadqiqotlar tajribasida Sh.Ainsworth (Sh.Ainsworth), C.Blessing (S.Blessing), T.Jong (T.Jong), V.Kouvenhovyen (W.Kouwenhovyen), T.Murray (T.Murray), C.Coutras

(C.Coutras), K.Thaug (K.Thaug), C.Erduran (S.Erduran)lar ilmiy izlanishlarida o'z ifodasini topgan.

N.Tayloqovning tadqiqot ishida uzluksiz ta'lim tizimi uchun o'quv adabiyotlari yaratishning ilmiy pedagogik asoslari ishlab chiqilgan [129], Q.Olimov ilmiy ishlarida maxsus fanlardan o'quv adabiyotlarining yangi avlodini yaratish tamoyillari va ularga qo'yiladigan talablar, elektron darsliklarda uchraydigan kamchiliklar haqida batafsil ma'lumotlar keltirgan [88], U.Yu.Yuldashev tomonidan "Axborot texnologiyalari" fani mazmuni takomillashtirilgan.

- **Tadqiqot metodologiyasi.** Elektron ta'limning boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun eng mo'ljallangan usullar pedagogik modellarga asoslangan kompetensiyalarni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Bu usullar o'quvchilarga yangi konseptlarni o'rgatish, nazariyani tushuntirish va amaliyotni o'rganishda yordam berishni o'z ichiga oladi. Masalan, muvofiqashtirilgan darsliklar, interaktiv amaliyotlar va qo'llanmalar bu jarayonni qanday olib borish kerakligini ko'rsatadi.

Elektron ta'limning asosiy afzalliklari interaktiv amaliyotlar va multimedia resurslar orqali o'quvchilarning mantiqiy ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini berishdir. Animatsiyalar, videolar, va interaktiv darsliklar o'quvchilarning diqqatini jalb qilishda va o'rganish jarayonlarini osonlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Bular o'qituvchilarga o'quvchilarni qiziqtirish, o'rganish motivatsiyasini oshirish, va tushunish darajasini oshirish imkonini beradi.

Elektron ta'lim platformalari o'quvchilarni har birining o'zining unikal o'qish uslubiga moslashtirishga imkoniyat beradi. Bu personalizatsiya o'quvchilar uchun materiallarni o'rganish jarayonini engilab o'tkazishda, ularning individualliklarini his qilishda va o'zlashtirishda yordam beradi. Buning natijasida, har bir o'quvchi o'zining eng yaxshi potensialini amalga oshirishga qodir bo'ladi.

O'qituvchilar o'quvchilarning mantiqiy kompetensiyalarini tahlil qilish, ularning progressini kuzatish, va kerakli ko'rib chiqishlarni qo'llab-quvvatlashda muhim tushunchalar. Elektron ta'lim platformalari o'quvchilarning ma'lumotlarini to'plab, ularning rivojlantirish darajasini nazorat qilish va ularni kerakli qo'llab-quvvatlash bilan ta'minlashga imkoniyat beradi.

Elektron ta'limda mantiqiy kompetensiyalarni o'rgatishda pedagogik modellar va metodlar ahamiyatga ega. Misol uchun, iste'molchining o'zini o'rganish jarayonida mantiqiy qabul qilishning modellariga, masalalar echishning strategiyalariga, va tushuntirishning eng mo'ljallangan usullariga e'tibor beriladi.

So'nggi yillarda, elektron ta'limning ilg'or foydalanishiga asoslanuvchi qo'llanmalar va interaktiv materiallar o'sib boryapti. Bu materiallar o'quvchilarning tushunish va tajribalarini oshirishda muhim rol o'ynaydi va ularni o'quv jarayonini osonlashtirishga yordam beradi.

Elektron ta'lim sohasida yaratuvchanlik va texnologiya birligi yangi bosqichga kirdi. Virtual realitet (VR), augmented realitet (AR), va 3D-printerlar ta'lim jarayonini qiziqarli va interaktiv qilishda yordam beradi, shuningdek, texnologik echimlarni o'quvchilarning o'zlarining fikrini boshqarish va muammolarni echishda qo'llash imkoniyatlarini yaratadi.

Kredit modul sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini individual ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishning elektron metodika dasturini yaratishda, avvalo, dastur va dastur tuzilmalari tushunchalarining mohiyatiga to'xtalib o'tish muhim, deb hisobladik. Tuzilayotgan dastur doimo uni amalga oshiradigan shaxs bilan bog'liq bo'lib, aniq maqsadga qaratilgan eng yaqin harakat rejasi yoki o'quv mazmunining qisqacha bayoni toifasida namoyon bo'ladi. Shuni ham qayd etish zarurki, ta'lim

amaliyotida innovatsiyalarning kiritilishi o'qituvchining o'zini o'zgartira olish, mobillik, faoliyatiga yangiliklarni singdirish qobiliyati va aniq belgilangan strategik rejalarini mavjudligiga chambarchas bog'liq. Sohada sifat o'zgarishlarini ta'minlash nafaqat o'qituvchi, balki tizim va uni boshqaruv vertikalida ham innovatsiyalarga ochiqlik kafolatlilik darajasini oshiradi[4].

- **Tahlil va natijalar.** Kredit modul sharoitida innovatsion muhit konsepsiyasida ta'limda innovatsion jarayonlarning mikro va makro darajalari, maktablarda innovatsion faoliyatning amaliy, subyektiv va tashkiliy boshqaruv jihatlari, innovatsiyalarni tatbiq etish darajasi o'qituvchilarning faoliyatiga ilmiy va uslubiy bog'liqligi, innovatsion jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlari hisobga olinishi kerak. Uning nazariy asoslari sohaning negizini tashkil etuvchi qonunlar, omillar va tamoyillar majmui, o'qituvchini innovatsion faoliyatga tayyorlashning maqsadi, mazmuni, texnologiyasi va tashkiliy jihatlarni aks ettiruvchi umumlashtirilgan qoidalar majmui bilan ifodalanadi. Innovatsion muhit gipotetik-deduktiv usuli orqali aniqlanadigan quyidagi qonuniyatlarga bo'ysunadi:

- kredit modul sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini elektron metodikada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish muhitning faoliyat ko'rsatishi, obyektiv ravishda uni tashkil etuvchi tarkibiy qismlar o'rtasidagi tashqi ta'sirlar, munosabatlar va aloqalarga bog'liqligi;

- kredit modul sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini individual ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishning elektron metodika ta'lim sohasining makro va mikro darajalari o'rtasidagi munosabatlar metodologik asos va tamoyillarning birligi;

- kredit modul sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini individual ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishning elektron metodika muhitda o'qituvchilarning innovatsion kompetensiyasini shakllantirish ta'lim tizimidagi yangiliklarni aniqlash, qo'llab-quvvatlash va hamrohlik qilishga qaratilgan faoliyatni muvofiqashtirilgan harakatlarda amalga oshirilishi[5]. Kredit modul sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini individual ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish. Uning asosiy tashkil etuvchilari konstruktiv va gnostik harakatlardir. Faoliyatning ikkala turi o'qituvchida analitik, prognostik, proyeksion, aks ettirish ko'nikmalarini shakllantirishni talab qiladi.

Hozirgi paytda bilimlarning tez eskirayotganligi, yangilarining yaratilish shiddati, taraqqiyotning to'xtovsiz talablari o'qituvchini doimiy ravishda faniga oid yangiliklarni o'zlashtirish, mustaqil o'qish, izlanuvchan bo'lishni taqozo qiladi. Uzluksiz kasbiy rivojlanish kurslari davomida kredit modul sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini individual ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish kompetensiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan metodik tadbirlar vositasida modellashtirish jarayonlariga doir xulosalarni keltiramiz. Jarayon to'rt pog'onada amalga oshiriladi: - diagnostik-propedevtik bosqichda dastlab tashxislash va maqsadni belgilash ishlari olib borildi. Unda o'qituvchilarga ko'rsatiladigan metodik yordam maqsadi, mazmuni va amalga oshirish shakllari muhokama qilinadi.

Tinglovchilar tomonidan rejalashtirilgan metodik tadbirlardan ko'zlangan natijaga erishish uchun kerakli resurslar, ya'ni ilg'or tajribali, etakchi o'qituvchilar, uslubchilar, tashkiliy, o'quv, moddiy-texnik va boshqa zaruriy vositalarni aniqlash hamda jalb qilish uchun sharoit yaratiladi. Metodik tadbirlarni loyihalash, o'quv jarayonini tashkil qilish, o'qitish uslublari, shakli, natijalarni baholash va monitoring shakllari tanlanadi. Asosiy e'tibor o'qituvchilarning mustaqil ravishda o'z mahoratlarini oshirishi, shuningdek, yillar davomida to'plangan tajribalariga qaratiladi[6]. Yakunda loyihalangan modelni joriy qilish va metodik faoliyatni tashkil etish yo'nalishlari ishlab chiqiladi;

Elektron ta'lim muhitiga mutaxassislikka tayyorlash jarayonini axborot texnologiyalariga asoslangan muhitni tashkil qilishning maksimal samarasiga mazkur jarayonning psixologik, texnik, texnologiya, axborot, huquqiy, metodik va boshqa tarkibiy qismlarini muvofiqlashtirilgan holda rivojlantirish hisobigagina erishish mumkin. Aynan axborot texnologiyalari zamonaviy ta'lim rivojiga ko'p jihatdan bevosita ta'sir ko'rsata oladi.

Elektron ta'lim muhiti o'qituvchi uchun yangi qirralarni kashf etadi. Ushbu muhit oliy ta'lim tizimi o'qituvchisidan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalaridan yuqori darajada foydalanishni talab etadi. Shuning uchun "Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari" fani o'qituvchisi o'z malakasini uzluksiz oshirib borishi,

kasbiy tayyorlanishi uni axborot-ta'lim muhitida ishlashi uchun zaruriy shartlaridan biridir.

- adaptiv-korrektiv bosqichida metodik tadbirlarni tashkil etish innovatsion modellarining ijtimoiy-kasbiy ekspertizasi o'tkaziladi. Modellardagi bo'shliqlar, kamchiliklar to'ldiriladi va belgilangan tartibda rasmiylashtiriladi. Kredit modul sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini individual ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish strategik ta'sirni amalga oshirish uchun ular strategik innovatsion pozitsiyani egallashi (ya'ni, o'zgarishlar, yangiliklarni butunligicha qamrab olishi, bu vaziyatda o'zining, hamkasblari, ta'lim ishtirokchilarining harakatlari, o'zaro ta'sirini ko'rishi) va shu yo'nalishda harakat qilishi kerak.

ADABIYOTLAR

1. Абдуллаева Б.С. ва б.к. Математика // Педагогика олий таълим муассасаларининг 5111700 – «Бошланғич таълим ва спорт-тарбиявий иш» бакалавр йўналиши талабалари учун мўлжалланган дарслик – Т.: ТДПУ, 2013. – 340 бет.
2. Волков Г.Н. Этнопедагогическая концепция современного национального образования и воспитания // Вестник ун-та РАО, 1999. – № 1. – С. 13-34.
3. Wallace M. Training Foreign Language Teachers. – Cambridge University Press, 1991. – 180 p.
4. Муслимов Н.А муаллифлиги асосида ёзилган. "Касб таълими ўқитувчиларининг касбий компетентлигини шакллантириш технологияси" номли Монографияси. Фан ва технология.: 2013 й. 6-10 б.
5. Азизходжаева Н.Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. Ўқув қўлланма. – Тошкент: ТГПУ, 2003. – 174 б.
6. Абдуллаева Б.С. ва б.к. Математика // Педагогика олий таълим муассасаларининг 5111700 – «Бошланғич таълим ва спорт-тарбиявий иш» бакалавр йўналиши талабалари учун мўлжалланган дарслик – Т.: ТДПУ, 2013. – 340 бет.
7. Нафасов Ф.А. Олий таълим муассасалари талабаларининг когнитив компетенцияларини ривожлантириш: Автореф. Дис. ... пед. фан. бўйича фалсафа док. (PhD). -2021. -130 б.
8. Рузикулова Н.Ш. Бошланғич синф ўқувчиларининг ахборот билан ишлаш компетенциясини ривожлантириш методикасини такомиллаштириш.: Автореф. дис. ... пед. фан. бўйича фалсафа док. (PhD). – Т. 2020. –141 б.
9. Nafasov, G. (2019). Model of Developing Cognitive Competence at Learning Process Elementary Mathematics. Eastern European Scientific Journal, (1).
10. Nafasov, G. A. (2023). Determination of the Low Pressure Zone of the Water Conducting Tract of Reservoirs. Genius Repository, 25, 28-32.
11. Abdullayeva, B. S., & Nafasov, G. A. (2019). Current State Of Preparation Of Future Teachers Of Mathematics In Higher Education Institutions. Bulletin of Gulistan State University, 2020(2), 12-17.
12. Nafasov, G. (2019). Model of Developing Cognitive Competence at Learning Process Elementary Mathematics. Eastern European Scientific Journal, (1).
13. Abdurashidovich, N. G. (2021). Theoretical Basis Of Development Of Cognitive Competence Of Students Of Higher Education Institutions In The Process Of Teaching Elementary Mathematics. European Journal of Molecular and Clinical Medicine, 8(1), 789-806.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son hamda "2017 — 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida" 2020-yil 2-martdagi PF-5953-son farmonlarida belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasi qaror qiladi: